

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. ФИЛОСОФИЯ.
СОЦИОЛОГИЯ. ПОЛИТОЛОГИЯ

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ФИЛОСОФИЯ.
СОЦИОЛОГИЯ. ПОЛИТОЛОГИЯ

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. PHILOSOPHY. SOCIOLOGY. POLITICAL SCIENCE

e-ISSN: 1694-8823

№2(4)/2024, 44-48

ФИЛОСОФИЯ

УДК: 316

DOI: [10.52754/16948823_2024_2\(4\)_8](https://doi.org/10.52754/16948823_2024_2(4)_8)

**ОКУЛИСТИКА – МАДАНИЯТТАР ОРТОСУНДАГЫ КОММУНИКАЦИЯНЫН
МААНИЛҮҮ ЭЛЕМЕНТИ**

ОКУЛИСТИКА – ВАЖНЫЙ ЭЛЕМЕНТ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

OCULISTICS – AN IMPORTANT ELEMENT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Мурзакматов Аманбек Камытович

Мурзакматов Аманбек Камытович

Murzakmatov Amanbek Kamytovich

филос.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети
к.филос.н., доцент, Ошский государственный университет
Associate Professor, Dr., Osh State University
suzak70@mail.ru

Турдиев Вилен Абабакирович

Турдиев Вилен Абабакирович

Turdiev Vilen Ababakirovich

окутуучу, Ош мамлекеттик университети
преподаватель, Ошский государственный университет
Lecturer, Osh State University
viliabakirovic@gmail.com

ОКУЛИСТИКА – МАДАНИЯТТАР ОРТОСУНДАГЫ КОММУНИКАЦИЯНЫН МААНИЛҮҮ ЭЛЕМЕНТИ

Аннотация

Адамдар ортосундагы карым-катнаш көз менен тиктешүүдөн, визуалдык байланыштан башталат. Ушундай себептен улам ал вербалдык эмес коммуникациянын башкы элементи болуп саналат. Коммуникациядагы визуалдык байланыштын өзгөчөлүктөрүн окулистика изилдейт. Окулистика – бул көздүн кыймылдарын, көз менен контакт кылууну, визуалдуу контактты коммуникация процессинде пайдалануу.

Ачкыч сөздөр: окулистика, визуалдык, маданият, коммуникация, диалог

ОКУЛИСТИКА – ВАЖНЫЙ ЭЛЕМЕНТ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Аннотация

Общение между людьми начинается со зрительного контакта, визуального общения. Которые по этой причине являются главным элементом невербальной коммуникации. Особенности визуального общения в коммуникативном процессе исследуется окулистикой, которая представляет собой использование движения глаз, или контакт глаз в процессе коммуникации.

OCULISTICS – AN IMPORTANT ELEMENT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Abstract

Communication between people begins with communication of the eyes, which for this reason are the main element of non-verbal communication. The peculiarities of visual communication in communication studies are investigated by oculistics, which is the use of eye movement, or eye contact, or visual contact in the process of communication.

Ключевые слова: окулистика, визуальный, культура, коммуникация, диалог

Keywords: oculistics, visual, culture, communication, dialogue

Адамдар ортосундагы карым-катнаш көз менен тиктешүүдөн башталат. Ушундай себептен улам алар вербалдык коммуникациянын башкы элементи болуп саналат. Көз контактты, адамдар ортосундагы мамиленин спецификалык формасы дагы болуп саналат. Анткени, көздүн жардамы менен адам сезимдердин менен эмоциялардын бай гаммасын билдире алат. Көз караштар абдан ачык-айрым келет жана өтө ар түрдүү сезимдерди жана абалдарды билдиришет. Алсак, каардуу, сүрдүү, жеп жиберчүдөй, заары чыккан, боорукер, жароокер, жагынган, арамза, жалынып-жалбарган, санаага баткан, өтүнгөн, жекирген, кубанган, коштошкон, туруксуз, тунаркан, теше тиктеген, кастарын тиккендей, шылдың кылгансыган ж.у.с. көз караштар болот. Балким, алардын бардыгын санап бүткөнгө мүмкүн эместир. Демек, көз караш – эң күчтүү «куралдардын» бири.

Визуалдык контакт сүйлөшүүнүн башталышын билдирет, маек учурунда ал көңүл буруунун, колдоп жаткандыктын белгиси, же тескерисинче, карым-катнаштын бүтүшүнүн белгиси болуп саналат. Карым-катнаштагы көз караштын багыты мамиле кылуунун маани-мазмунуна, индивидуалдык айырмачылыктарга, өз ара мамилелердин ошол учурдагы мүнөзүнө жараша боло турганы аныкталган. Коммуникациядагы визуалдык байланыштын өзгөчөлүктөрүн *окулистика* изилдейт. Окулистика – көздүн кыймылдарын же көз менен контакт кылууну пайдалануу, же коммуникация процессиндеги визуалдуу контакт. Көздөрдүн жардамы менен адамдар ортосундагы коммуникациянын бардык сигналдарынын ичинен эң так жана ачык сигналдары берилет. Эгерде көптү көрүп такшалган адамдар, маектешип жатканда ишараттардын жана дене кыймылдарынын жардамы менен билдирилүүчү эмоцияларын тизгиндегенге кудурети жетсе, көздүн каректеринин реакцияларын көзөмөлдөгөнгө дээрлик мүмкүн эмес. Көздүн каректери адамдын эркине баш ийбестен эле кеңейип, кичирейип турат жана ошону менен ал ар кандай окуяга болгон сиздин реакцияңыз тууралуу так маалыматты билдиришет. Мисалы, кытай жана түрк соодагерлери, сатып алуучунун көзүнүн каректерине карап туруп товардын баасын айтат. Эгерде айтылган баа алармандын көңүлүнө төп келсе, анын көзүнүн каректери кеңейе түшөт.

Коммуникация процессинде визуалдык контакт сүйлөшүүнүн башталышын билдире алса, маек учурунда ал көңүл буруунун, колдоп жаткандыктын белгиси, же тескерисинче, карым-катнаштын токтогонун белгиси, ошондой эле ал репликанын же жалпы эле маектешүүнүн бүтүшүн дагы көрсөтөт. Адистер көз карашты көбүнчө колдун денеге тийишүүсү менен салыштырышат, ал адамдар ортосундагы дистанцияны психологиялык жактан кыскартат. Ошондуктан узак тиктеп туруу (өзгөчө каршы жыныстагы кишини), ашык болуп калуунун белгиси болушу мүмкүн. Аны менен бирге мындай көз караш, көбүнчө тынчсызданууну, коркунучту жана кыжырданууну жаратат. Тик кароо коркутуу, үстөмдүк кылууга умтулуу катары дагы кабыл алынышы мүмкүн (1;147). Окулистика проблемаларына жүргүзүлгөн изилдөөлөр, адам бөтөн кишинин көз карашын дискомфорттсуз үч секунддан ашпаган мөөнөт кабыл алганга жөндөмдүү экенин көрсөтүштү.

Вербалдык эмес коммуникациянын башка элементтери сыяктуу эле «көздүн жүрүш-турушу» ар түрдүү маданияттарда айырмаланышат жана маданияттар аралык коммуникацияда түшүнбөстүктөрдүн себеби болуп калышы ыктымал. Алсак, карым-катнашта маңдайындагы кишини тик кароо батыш маданияттарында маанилүү болуп эсептелет. Эгерде адам өз партнеруна тик багып карабай турган болсо, анда, айланадагы эл аны арамза киши катары кабыл алып, ага ишенбеш керек деп эсептешет. Алсак, америкалыктар алардын көзүнө тиктебеген адамга, адатта ишеним артышпайт. Тике карабай коюу дагы тынсыздануу менен

кабыл алынат. Мындай көз караштан атайылап баш тартуу, көз каранды партнерду манипуляция кылуу каражаты болуп саналат. Ошондой жол менен ал адам кызыксыз жана аны менен карым-катнаш түзүү оор экенин көрсөтүшөт (5; 6).

Көздүн кыймылдары көптөгөн атайын изилдөөлөрдүн предмети болгон. Алсак, Э. Холлдун изилдөөлөрүнө ылайык, «көздүн жүрүш-турушундагы» айырмачылыктардан улам англиялыктар түндүк америкалыктар менен болгон байланыштарда кыйынчылыктарга туш болушат. Англиялыктарды бала кезден тартып эле маектешип жаткан адамды кунт коюп уга билүүгө үйрөтүшөт. Англиялыктардын түшүнүгү боюнча, сүйлөп жаткан кишини көздү кыймылдатпастан, бир чекитти тиктегендей болуп туруп угуу керек. Алар сүйлөшүп жатканда баштарын ийкешпейт, болгону сүйлөп жаткан кишинин сөзүн түшүнүп жатканын билдириш үчүн акырын күңкүлдөгөнсүп коюшат. Алар сүйлөп жаткан кишиге тике карап тургандай таасир жаралат. Англиялыктар мамиле кылып жаткан адамды угуп жатканын билдириш максатында көз кысып дагы коюшат. Түндүк америкалыктын көз карашы болсо маектешип жаткан адамды көздөй багытталганы менен анын көздөрү дайыма онду-солду карай кыймылдай берет. Ал турсун башка тарапка дагы бурулуп кетиши мүмкүн. Кантсе да, АКШда визуалдык контактты колдонуу адамдар ортосундагы ишенимдин өсүшүнө алып келүүдө (4;79).

Эреже катары, азиялык аялдар салт боюнча эркек кишилердин көзүнө тиктешпейт, айрыкча бейтааныш эркек кишилерлердин көзүнө тиктегенге уруксат берилбейт. Азиялыктарда кол алдында иштеген адамдар дагы начальнигинин жүзүнө тик карашпайт. Мындай жорукту алар орой жана сыйлабаган жүрүш-туруш катары баалашы мүмкүн. Азиянын көпчүлүк маданияттарында адамды телмире тиктегенге тыюу салынышы, жөн эле адамга болгон сый-урматты билдирүүнүн формасы болуп саналат.

СССРден билим алууга Мали өлкөсүнөн келген студенттердин өз окутуучуларынын көзүнө тик карабаганы сабак берген мугалимдерди таң калтырган. Көрсө, ал жакта өзүнөн улуу адамдын көзүнө тик кароо оройлук, адепсиздик экен. Айрым өлкөлөрдө (ал эми алардын саны көп) аял кишинин көзүнө тик кароо ага тийишүү, асылуу катары каралат.

Эгерде АКШда ак ырандуу окутуучу кара ырандуу студентке сын айтса, окутуучунун көзүнө тик карагандын ордуна ал жооп катары жерди карайт. Ага тигил окутуучунун ачуусу келиши мүмкүн. Себеби, кара ырандуу америкалыктар жер карап турганды сыйлап-урматтагандыктын көрүнүшү деп карашса, ак ырандуу америкалыктар тик караганды сый-урматтын жана көңүл бөлүүнүн белгиси катары баалашат. Камбоджалыктар, өздөрүнүн көздөрүнө бөлөк кишинин көздөрү чагылышып кеткенин кемсинтүү деп эсептешет. Анткени, бул нерсе алардын ички дүйнөсүнө басып кирүү дегенди билдирет. Көздү башка тарапка ала качуу бул жерде адептүүлүктүн белгиси катары саналат (2;179). Түндүк америкалыктарда көздү кысуу кандайдыр-бир нерсе аларды аябай тажатканын билдирет же флирт жасоонун белгиси болуп калат. Эгерде нигериялыктар өз балдарына көз кысышса, анда, алар үчүн бул нерсе бөлмөдөн чыгып кеткиле деген белдирет. Ал эми Индияда жана Таиландда көз кысуу кемсинтүү катары каралат.

Биздин адат боюнча, сүйлөшүп жатканда бири-биринин көзүнө тик кароо, кездешкенде күн нурунан көздү калкалаган көз айнектерди чечип коюу керек. Бирок, бул адатты бардык эле элдер сактай беришпейт. Этнографтар контакттык жана контакттык эмес цивилизацияларды айырмалашат. Биринчи топко кирген элдерде маектешине жакындап келүү

жана көздөрү менен тиктешүү кабыл алынган болсо, экинчи топко киргендерде мындай манералар бетсиздик жана жабышуу катары бааланат.

Контакттык эмес топко индейлер, палестиналыктар, түндүк америкалыктар, япондор киришет. Мисалы, япондор бирөөнүн көзүнө тик карабоо максатында көз карашын анын мойнунун жогору жагына буруп кетишет.

Биздин көз караш боюнча, өтө эле парадоксалдуу туюлган үрп-адаттар дагы бар. Алсак, витуто жана бореро уруусунун индейлери, бири-бири менен маектешип жатканда ар башка тарапты карап алып сүйлөшүшөт. Эгерде чоң аудиторияга кайрылып сөз сүйлөш керек болсо, сүйлөөчү киши адамдарга далысын салып бурулуп алат (3;67-68).

Жалпылап айтканда, көз караш, «көздүн жүрүм-туруму» улуттук спецификага ээ. Бул нерсе эки башка маданияттын өкүлдөрүнүн ортосундагы карым-катнашта ачык байкалат, даана көрүнөт. Ошондуктан улам маданияттар ортосундагы диалогдо «көздүн жүрүш-турушундагы» айырмачылыктар эске алынышы зарыл.

Адабияттар

1. Биркенбил, В. Язык интонации, мимики, жестов [Текст] / В. Биркенбил. - С.-П.: «Питер», 1997. – 176 с.
2. Бороздина, Г.В. Психология делового общения. Глава 7. Имидж делового человека [Текст] / Г.В. Бороздина. - М.: «Деловая книга», 1998. – 224 с.
3. Рыданова, И.И. Уроки этикета [Текст] / И.И. Рыданова. – Мн.: Выш. шк., 1988. – 158 с.
4. Холл, Э. Как понять иностранца без слов [Текст] / Э. Холл. - М.: «Наука», 1995. 197 с.
5. Калилова, Б. Ж. Маалыматты туюндуруудагы вербалдык эмес каражаттардын орду / Б. Ж. Калилова // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Vol. 2, No. 4. – P. 203-210. – DOI 10.52754/16947452_2021_2_4_203. – EDN HAYTOY.
6. Сейитбекова, С. С. Тил, маданият жана коммуникация / С. С. Сейитбекова, О. Мирзакматова // Вестник Ошского государственного университета. – 2022. – No. 2. – P. 200-206. – DOI 10.52754/16947452_2022_2_200. – EDN XCWKNW.